

Akademia Nauk Stosowanych
im. Stanisława Staszica w Pile

PRZEMOC RÓWIEŚNICZA W SZKOŁACH ŚREDNICH

skrypt dla studentów

MAGDALENA
BOROWIAK

Katedra
Kryminalistyki
ANS w Pile

RADA WYDAWNICZA: Donat Mierzejewski (przewodniczący), Joanna Kryza (sekretarz),
Paweł Dahlke, Michał Bania, Katarzyna Orfin -Tomaszewska, Przemysław Frąckowiak,
Jarosław Kołodziej, Sylwester Sieradzki, Wojciech Musiał

RECENZENT: dr hab. Barbara Toroń-Fórmanek, prof. UZ

Projekt okładki: Martyna Adamczewska

(studentka III roku Kryminalistyki z kryminologią)

© Copyright by Wydawnictwo Akademii Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile

Dwieście dziewięć publikacja Akademii Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile

Piła 2025

e-ISBN

978-83-67684-07-1

Spis treści:

1. Wstęp	4
2. Metodologia	7
3. Refleksje nad wynikami badań	10
4. Wnioski	17
5. Bibliografia	19

Skrypt przedstawia wyniki badań dotyczących przemocy rówieśniczej w szkołach średnich na terenie miasta Piły. Celem opracowania było wskazanie skali, form i uwarunkowań tego zjawiska oraz analiza reakcji dorosłych na zgłaszane przypadki. Uzyskane wyniki pokazują, że przemoc rówieśnicza pozostaje zjawiskiem powszechnym i wielowymiarowym, obejmującym głównie formy werbalne i psychiczne. Skala problemu w Pile nie odbiega znacząco od tendencji ogólnopolskich, jednak rozmowy z młodzieżą ujawniły, że uczniowie często czują się samotni, niewysłuchani i bezradni wobec przemocy. Wyniki badań wskazują na potrzebę pogłębiania relacji opartych na zaufaniu i uważności między uczniami a dorosłymi. Skuteczne przeciwdziałanie przemocy wymaga nie tylko formalnych procedur, lecz także autentycznego zaangażowania i współpracy całej społeczności szkolnej.

Skrypt został opracowany z myślą o studentach kierunków kryminalistyka z kryminologią Akademii Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile. Jego głównym celem jest ułatwienie procesu nauki poprzez połączenie wiedzy teoretycznej z wynikami badań empirycznych, które w sposób bezpośredni odnoszą się do problemów społecznych występujących w lokalnym środowisku.

Publikacja ma charakter dydaktyczno-badawczy – będzie wykorzystywana podczas zajęć prowadzonych w ramach studiów, zarówno w części wykładowej, jak i podczas ćwiczeń praktycznych. Dzięki przedstawionym wynikom badań studenci będą mogli analizować zjawiska przemocy z perspektywy kryminologicznej i kryminalistycznej, a także uczyć się interpretacji danych, formułowania wniosków i opracowywania rekomendacji. Skrypt stanowi więc nie tylko materiał pomocniczy do nauki własnej, lecz także narzędzie wspierające rozwój kompetencji badawczych, analitycznych i społecznych przyszłych specjalistów w dziedzinie bezpieczeństwa, profilaktyki i wymiaru sprawiedliwości.

Celem opracowania jest również zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej skali i konsekwencji przemocy rówieśniczej oraz wskazanie praktycznych rozwiązań, które mogą być wykorzystane zarówno w pracy naukowej, jak i w praktyce zawodowej. W ten sposób publikacja wpisuje się w misję Akademii Nauk Stosowanych w Pile, której priorytetem jest łączenie teorii z praktyką oraz przygotowanie studentów do aktywnego i odpowiedzialnego działania na rzecz bezpieczeństwa społecznego.

Wstęp

Tematyka przemocy rówieśniczej ma znaczenie szczególne ponieważ dotyczy bezpośrednio młodych ludzi i w istotny sposób wpływa na ich zdrowie psychiczne, fizyczne oraz funkcjonowanie społeczne. Jest to najczęstsza forma wiktymizacji, jakiej doświadczają dzieci i młodzież, a jej konsekwencje mają charakter długofalowy. Skutki przemocy rówieśniczej zaburzają proces socjalizacji, rozwoju emocjonalnego i wychowania, prowadząc do obniżenia dobrostanu oraz trudności w budowaniu relacji społecznych. (Włodarczyk, Makaruk, 2013, Włodarczyk, Wójcik, 2019, s.11; Makaruk, 2017, s. 227).

W ostatnich latach w Polsce przeprowadzono szereg badań poświęconych zjawisku przemocy rówieśniczej, które pozwalają lepiej zrozumieć jego skalę, uwarunkowania oraz konsekwencje dla dzieci i młodzieży. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2022) realizuje cykliczne badania na ogólnopolskiej próbie uczniów w wieku 11–17 lat, koncentrując się na różnych formach przemocy – zarówno bezpośredniej, jak i elektronicznej. Wyniki tych analiz potwierdzają, że przemoc rówieśnicza pozostaje jednym z najczęstszych i najbardziej dotkliwych doświadczeń, z jakimi mierzą się młodzi ludzie, a jej skala utrzymuje się na wysokim poziomie pomimo działań profilaktycznych.

W badaniach Szymona Wójcika (2024) zastosowano analizę klas latentnych, aby wyodrębnić różne grupy ofiar przemocy i określić charakter ich doświadczeń. Uzyskane wyniki wskazują na zróżnicowanie nasilenia i form przemocy oraz na potrzebę indywidualizacji strategii interwencyjnych, które uwzględniałyby różne profile uczniów narażonych na agresję ze strony rówieśników.

Z kolei Kinga Poszwa i Dominika Myślińska (2020) w swoich badaniach przeprowadzonych wśród 500 uczniów szkół podstawowych z różnych województw analizowały zależności między poziomem empatii, poczuciem bezpieczeństwa a częstotliwością występowania przemocy w środowisku szkolnym. Autorki zwróciły uwagę na istotną rolę klimatu szkoły w ograniczaniu zachowań przemocowych oraz na znaczenie postaw prospołecznych w budowaniu atmosfery bezpieczeństwa.

Karolina Walczak-Człapińska (2018) skoncentrowała się na mechanizmach grupowych dręczenia rówieśniczego, ukazując, że przemoc jest zjawiskiem społecznym, którego dynamika zależy od norm panujących w grupie i klimatu emocjonalnego klasy. Badaczka podkreśliła, że brak reakcji ze strony otoczenia może prowadzić do utrwalania zachowań agresywnych i pogłębiania cierpienia ofiar.

Najnowszy raport opracowany przez SWPS, RESQL i Fundację UNIQA (2025) przedstawia aktualny obraz przemocy rówieśniczej w szkołach ponadpodstawowych. Badaniem objęto 18 950 uczniów, z których ponad 60% deklarowało, że było świadkami aktów przemocy. Wyniki raportu wskazują, że na gotowość do reagowania na przemoc wpływa klimat społeczny klasy, relacje rówieśnicze oraz status społeczny uczniów. W konkluzji autorzy podkreślają znaczenie budowania zintegrowanych i wspierających środowisk szkolnych jako warunku skutecznego przeciwdziałania przemocy.

Warto również przywołać badania Julii Barlińskiej, Anny Szuster i Mikołaja Winiewskiego (2018), dotyczące cyberprzemocy wśród nastolatków. Autorzy analizowali rolę empatii afektywnej i poznawczej w kształtowaniu prospołecznych zachowań wobec ofiar agresji w sieci. Wyniki wskazują, że rozwijanie kompetencji emocjonalnych i samoświadomości może zwiększać gotowość młodzieży do reagowania w sytuacjach przemocy, także w przestrzeni wirtualnej.

Zestawienie tych badań pokazuje, że przemoc rówieśnicza jest zjawiskiem złożonym, zakorzenionym zarówno w indywidualnych postawach uczniów, jak i w strukturze społecznej szkoły. Wyniki wskazują na potrzebę łączenia działań profilaktycznych, edukacyjnych i wychowawczych, które nie tylko ograniczają skalę przemocy, ale również wspierają rozwój emocjonalny i społeczny dzieci oraz młodzieży.

Już na wstępie rozważań należy podkreślić, że skutki przemocy wpływają na całokształt funkcjonowania człowieka, niezależnie od wieku zarówno sprawcy, jak i ofiary. Analizując konsekwencje takich działań, należy też pamiętać o perspektywie obu stron, czyli osoby doświadczającej przemocy oraz tej, która ją stosuje (Rumińska-Szalska, 2023, s. 96). Ponadto szkoła, choć odgrywa kluczową rolę w życiu młodzieży, nie stanowi pierwotnego źródła agresji i przemocy. Zjawiska te są rezultatem złożonych procesów społecznych zachodzących w jej obrębie i w szerszym kontekście środowiskowym (Dubis, 2016). Ujęcie przemocy rówieśniczej jako zjawiska systemowego wskazuje, że jej występowanie nie jest wyłącznie skutkiem indywidualnych cech jednostek sprawców czy ofiar lecz wynika również z funkcjonowania całego systemu społecznego, w którym młodzież dorasta i kształtuje swoje postawy. Przemoc, w tym przemoc rówieśnicza, ma zatem charakter społeczny i rozwija się w toku doświadczeń zdobywanych w relacjach międzyludzkich, będąc odzwierciedleniem norm, wartości i wzorców zachowań obecnych w danym środowisku (Sitarczyk, Dudziak, 2024).

Tabela nr 1. Agresja a przemoc.

Cecha	Agresja	Przemoc
Definicja	Zachowanie mające na celu wyrządzenie komuś szkody (fizycznej, psychicznej lub słownej).	Celowe, powtarzające się działanie mające na celu podporządkowanie, zranienie lub upokorzenie drugiej osoby.
Częstotliwość	Może być jednorazowa lub sporadyczna.	Jest powtarzalna i długotrwała .
Relacja sił	Zazwyczaj między osobami o podobnej pozycji .	Występuje nierównowaga sił – sprawca ma przewagę nad ofiarą.
Cel działania	Wyrażenie emocji (np. złości, frustracji), reakcja na sytuację.	Kontrola, dominacja, podporządkowanie drugiej osoby.
Emocje	Często impulsywna, wynikająca z chwilowych emocji.	Może być zaplanowana, świadoma i powtarzana z premedytacją.
Forma	Fizyczna (uderzenie), słowna (obelga), pośrednia (plotki).	Fizyczna, psychiczna, ekonomiczna, społeczna, cyberprzemoc.
Skutki dla ofiary	Najczęściej krótkotrwałe uczucie przykrości lub złości.	Długotrwałe cierpienie, lęk, utrata poczucia własnej wartości.
Reakcja otoczenia	Często traktowana jako konflikt lub wybuch emocji.	Wymaga zdecydowanej interwencji dorosłych i pomocy ofierze.

Źródło: opracowanie własne (Makaruk, 2017; Sztajnkowska, Milczarczyk, 2024; Sitarczyk, Dudziak, 2024).

Metodologia

Metodologia badań nad zjawiskiem przemocy rówieśniczej w środowisku szkolnym na terenie miasta Piły została oparta na kilku kluczowych elementach, które umożliwiły rzetelne zebranie i analizę danych empirycznych dotyczących doświadczeń uczniów. Przedmiotem badań była przemoc rówieśnicza występująca wśród młodzieży uczęszczającej do klas III, IV i V szkół średnich – liceów, techników oraz szkół branżowych w Pile.

W badaniu wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety zawierający pytania otwarte i zamknięte. Narzędzie to pozwoliło na uzyskanie zarówno danych ilościowych, jak i jakościowych, umożliwiających kompleksowe ujęcie zjawiska. Analiza objęła różne jego aspekty: formy przemocy, jej przyczyny, konsekwencje oraz sposoby reagowania na sytuacje przemocowe w środowisku szkolnym.

Celem badania było pogłębione zrozumienie zjawiska przemocy rówieśniczej poprzez identyfikację jej różnych form a także określenie skali ich występowania w środowisku szkolnym. Analiza obejmowała również przyczyny przemocy, z uwzględnieniem wpływu klimatu szkoły oraz czynników społecznych. Ważnym elementem było zbadanie, w jaki sposób młodzież postrzega sprawców przemocy oraz jaką rolę w utrwalaniu lub ograniczaniu tego zjawiska odgrywają technologie i media społecznościowe. Badanie miało także na celu analizę skutków przemocy rówieśniczej i sposobów reagowania młodzieży, w tym form poszukiwania wsparcia oraz gotowości do zgłaszania incydentów. Wskazano również znaczenie nauczycieli, rodziców i rówieśników w procesie zapobiegania i interwencji. Uzyskane wyniki mogą stanowić podstawę do opracowania skutecznych strategii profilaktycznych i interwencyjnych, a także mogą posłużyć do weryfikacji istniejących programów przeciwdziałania przemocy oraz tworzenia nowych działań edukacyjnych wspierających budowanie bezpiecznego środowiska szkolnego.

Wszyscy uczestnicy zostali poinformowani o celu i charakterze badania, a także o zasadach anonimowości i poufności udzielanych odpowiedzi. Udział w badaniu był całkowicie dobrowolny, a respondenci mieli możliwość rezygnacji na każdym etapie jego trwania.

Łącznie zebrano 237 ankiet, wszystkie zakwalifikowano do opracowania. Pozwoliło to uzyskać wyniki o charakterze reprezentatywnym dla lokalnej społeczności szkolnej. Zastosowana metoda badań ilościowych umożliwiła precyzyjne określenie skali i dynamiki problemu oraz porównanie występowania poszczególnych form przemocy. Uzyskane dane zostały opracowane wyłącznie do celów naukowych, w sposób uniemożliwiający identyfikację uczestników.

Projekt badawczy został zrealizowany przez mgr Magdalenę Borowiak z Katedry Kryminalistyki Akademii Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile we współpracy ze st. asp. Olimpią Kubińską oraz mł. asp. Magdaleną Mróz z Komendy Powiatowej Policji w Pile (Zespół do spraw Prewencji Kryminalnej, Nietletnich i Patologii, Wydział Prewencji). W ramach wspólnego przedsięwzięcia „Przemoc rówieśnicza” prowadzono również spotkania edukacyjno-profilaktyczne z uczniami szkół średnich w roku szkolnym 2024/2025. Z prowadzonych rozmów sporządzano notatki, które stanowiły cenne uzupełnienie i kontekst interpretacyjny dla analizy zebranych danych ankietowych. Wszyscy uczestnicy badania zostali poinformowani o możliwości skorzystania z oferty bezpłatnego Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111 w sytuacji, gdyby chcieli porozmawiać na tematy poruszane w kwestionariuszu.

Inicjatywa przeprowadzenia badań nad zjawiskiem przemocy rówieśniczej na terenie miasta Piły zrodziła się w wyniku doświadczeń i refleksji towarzyszących seminariom z cyklu „Przerwij ciszę”, poświęconym problematyce przemocy, organizowanym wspólnie przez Katedrę Kryminalistyki Akademii Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile oraz Komendę Powiatową Policji w Pile. Spotkania te stały się platformą wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk: edukacyjnego, naukowego, policyjnego, a także władz samorządowych, kuratorów sądowych, pracowników socjalnych oraz przedstawicieli organizacji zajmujących się profilaktyką i pomocą dzieciom.

Tabela nr 2. Działania profilaktyczne przemoc rówieśnicza prowadzone przez Komendę Powiatową Policji w Pile w 2024 r.

Edukacja i warsztaty	Kampanie społeczne	Wzajemna współpraca z nauczycielami i rodzicami.
- organizowanie zajęć i warsztatów w szkołach na temat przemocy rówieśniczej, jej skutków i sposobów reagowania; - w ramach współpracy między instytucjami zapraszanie psychologów, pedagogów oraz ekspertów ds. przemocy do prowadzenia prelekcji;	- tworzenie oraz kolportaż plakatów, ulotek oraz materiałów edukacyjnych nt. instytucji pomocowych w przypadku zetknięcia się z tematem przemocy; - promowanie empatii oraz wzajemnego szacunku wśród młodych ludzi w mediach społecznościowych.	- szkolenie i warsztaty dla nauczycieli, które są pomocne przy rozpoznawaniu oraz przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej; - spotkania z rodzicami uczniów szkół średnich, uświadamiające m.in. jak reagować na przemoc oraz jak wspierać dziecko w przypadku przemocy ze strony rówieśników;

- stosowanie interaktywnych metod nauczania tj. konkursy interaktywne, scenki sytuacyjne oraz dyskusje.		- wzajemna współpraca z pedagogami szkół podstawowych oraz średnich z terenu powiatu pilskiego, mające na celu szybką reakcję oraz wdrożenie niezbędnych działań w przypadku zaistnienia przemocy na terenie placówek oświatowych.
---	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Komendę Powiatową Policji w Pile

W odpowiedzi na zjawisko przemocy rówieśniczej Komenda Powiatowa Policji w Pile podejmuje szereg działań profilaktycznych skierowanych do młodzieży. W 2024 roku przeprowadzono 68 spotkań edukacyjnych, które mają na celu nie tylko przeciwdziałanie agresji i przemocy w szkołach, ale także budowanie bezpiecznego środowiska edukacyjnego. Tego rodzaju inicjatywy są uznawane za kluczowe w ograniczaniu ryzyka przemocy rówieśniczej oraz w kształtowaniu postaw prospołecznych wśród uczniów.

Podczas dyskusji pojawiła się wyraźna potrzeba pogłębienia wiedzy o skali i uwarunkowaniach przemocy rówieśniczej w lokalnym kontekście. Podmioty wspierające badanie podkreślały, że choć ogólnopolskie badania dostarczają wartościowych informacji, nie odzwierciedlają w pełni specyfiki społeczności szkolnych w regionie pilskim. Z tego względu podjęto decyzję o przeprowadzeniu badań empirycznych, których celem było uzyskanie rzetelnych danych dotyczących form, natężenia oraz społecznego kontekstu przemocy wśród uczniów szkół średnich w Pile.

Refleksje nad wynikami badań

Uzyskane w pilskich szkołach wyniki wskazują, że przemoc rówieśnicza w szkole jest zjawiskiem powszechnym. Aż 76,3% respondentów przyznało, że było jej świadkami, a niemal połowa badanych (47,7%) doświadczyła jej osobiście. Różnica między odsetkiem świadków a ofiar sugeruje, że przemoc często pozostaje obserwowana, choć nie zawsze bezpośrednio dotyka wszystkich uczniów.

Najczęściej zauważane formy przemocy w środowisku szkolnym to przemoc fizyczna oraz psychiczna, w tym werbalna i relacyjna (np. wykluczanie z grupy), które są dostrzegane zarówno przez rodziców, nauczycieli, jak i samych uczniów. Trudniejsze do zidentyfikowania są natomiast formy przemocy pojawiające się w relacjach rówieśniczych o charakterze bliskim, takich jak przyjaźnie czy związki partnerskie (Sitarczyk, Dudziak, 2024). W badaniach Małgorzata Sitarczyk i Arkadiusz Dudziak wskazują, że przezwiska i wyśmiewanie stanowią najczęstszą formę przemocy w szkole, a wszystkie grupy zainteresowanych – uczniowie, nauczyciele i rodzice – zgadzają się co do ich powszechności. Na drugim miejscu uczniowie wskazali obelgi i wyzwiska.

Potwierdzają to badania na terenie m. Piły. Najczęściej obserwowaną lub doświadczaną formą przemocy rówieśniczej była przemoc werbalna (199 wskazań), obejmująca wyzwiska, obrażanie, wyśmiewanie oraz groźby słowne. Na drugim miejscu znalazła się przemoc psychiczna (173), polegająca na celowym wykluczaniu z grupy, manipulacji emocjonalnej czy rozprzestrzenianiu plotek. Przemoc fizyczna (173) uplasowała się na trzecim miejscu i obejmuje popychanie, bicie oraz inne formy naruszania nietykalności cielesnej. Kolejną wskazywaną formą była cyberprzemoc (64), realizowana za pomocą internetu i urządzeń cyfrowych, np. poprzez hejt w mediach społecznościowych, nękanie lub upokarzanie online. Następnie respondenci wymieniali inne (14), mniej jednoznaczne formy przemocy, które trudno jednoznacznie zakwalifikować. Na dalszych miejscach znalazła się przemoc seksualna (9), obejmująca niewłaściwe komentarze lub niechciany kontakt fizyczny, oraz przemoc ekonomiczna (4), polegająca na niszczeniu lub kradzieży rzeczy osobistych, szantażu finansowym czy wymuszaniu pieniędzy.

Przemoc rówieśnicza może mieć miejsce na terenie szkoły, w drodze do niej lub ze szkoły, a także za pośrednictwem internetu czy telefonu komórkowego (Komendant-Brodowska, 2014). Najwięcej przypadków przemocy rówieśniczej, według pilskiej młodzieży, ma miejsce podczas przerw szkolnych — wskazało tak 49,1% respondentów. Na drugim miejscu znalazły się zdarzenia mające miejsce poza szkołą (16,2%), a na trzecim w przestrzeni internetowej (15,4%), co wskazuje na znaczący udział cyberprzemocy w codziennych

doświadczeniach młodzieży. Inne miejsca wskazało 7,3% badanych, natomiast podczas lekcji do przemocy dochodzi według 12% respondentów.

Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują, że pomimo prowadzonych działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa uczniom, w szkołach wciąż dochodzi do licznych incydentów przemocy. Najwięcej z nich ma miejsce w czasie przerw, choć zdarzają się również podczas zajęć lekcyjnych. Fakt, że niemal połowa przypadków występuje w trakcie przerw, podkreśla konieczność wzmocnienia nadzoru, działań profilaktycznych oraz budowania pozytywnej kultury relacji rówieśniczych także poza formalnymi zajęciami dydaktycznymi. Warto zauważyć, że przemoc rówieśnicza nie ogranicza się wyłącznie do przestrzeni szkolnej – równie istotnym obszarem zagrożeń pozostają cyberprzemoc oraz zachowania przemocowe mające miejsce poza szkołą (Sztajnkowska, Milczarczyk, 2024).

Wśród analizowanych zagadnień istotne miejsce zajęło pytanie dotyczące reakcji dorosłych na przypadki przemocy rówieśniczej zgłaszane przez uczniów. Uzyskane dane wskazują, że postawy nauczycieli wobec tego typu sytuacji są często niejednoznaczne. Aż 65,3% respondentów stwierdziło, że pedagodzy reagują jedynie sporadycznie, natomiast niemal co piąty uczeń (19,9%) uznał, że nauczyciele w ogóle nie podejmują interwencji. Jedynie 14,8% badanych zadeklarowało, że nauczyciele zawsze reagują na akty przemocy. W przypadku rodziców i opiekunów sytuacja przedstawia się nieco korzystniej. Aż 40,7% uczniów wskazało, że dorośli w domu zawsze reagują na zgłoszenia dotyczące przemocy, a 46,2%, że robią to czasami. Jedynie 13,1% respondentów uznało, że rodzice nie podejmują żadnych działań w takich przypadkach. Wyniki badań wyraźnie podkreślają, jak istotną rolę w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej odgrywają uważność dorosłych oraz jakość relacji z dziećmi (Jakimiuk, 2025, s. 207). Zwrócić należy uwagę na fakt, że niemal co piąty uczeń nie doświadcza żadnej reakcji ze strony nauczycieli po zgłoszeniu przemocy. Wskazuje to na konieczność wzmocnienia programów szkoleniowych z zakresu interwencji w sytuacjach przemocy oraz podkreślenia roli nauczycieli jako pierwszej linii wsparcia dla uczniów (Kobes, 2024, Sztajnkowska, Milczarczyk, 2024).

Większą możliwość kontroli i skutecznej reakcji w sytuacjach zagrożenia stwarza pozytywna, oparta na zaufaniu relacja rodziców i nauczycieli z młodzieżą (Sitarczyk, Dudziak, 2024, s. 57). Problem przemocy rówieśniczej jest mniej nasilony w szkołach, w których nauczyciele są postrzegani jako życzliwi, empatyczni i zaangażowani w sprawy uczniów. Niższy poziom przemocy obserwuje się również tam, gdzie systematycznie podejmowane są działania profilaktyczne i budowana jest kultura wzajemnego szacunku oraz zaufania (Pyżalski,

2012, Przewłocka, 2015). To właśnie takie relacje sprzyjają otwartej komunikacji, dzięki czemu uczniowie chętniej informują o doświadczeniach przemocy i oczekują wsparcia.

Brak uważności lub bagatelizowanie problemu przez dorosłych może prowadzić do utrwalenia przemocy i pogłębiania poczucia bezradności wśród ofiar, co w znacznym stopniu potwierdzają wyniki badań przeprowadzonych wśród pilskich uczniów szkół średnich. Respondenci wskazali kilka kluczowych powodów, dla których ofiary i świadkowie przemocy rówieśniczej nie decydują się na jej zgłaszanie. Najczęściej wskazywaną przyczyną było przekonanie, że zgłoszenie pogorszy sytuację (36,7%) – uczniowie obawiają się, że ujawnienie przemocy może prowadzić do nasilenia ataków lub pogorszenia ich pozycji w grupie rówieśniczej. Kolejnym powodem był strach przed sprawcą (25,3%), wynikający z obawy przed zemstą lub dalszymi prześladowaniami. Istotnym czynnikiem jest również brak zaufania do dorosłych (16,5%), a także negatywne doświadczenia z wcześniejszych sytuacji, gdy zgłoszenia pozostawały bez reakcji (9,7%). Te dane wskazują na potrzebę wzmacniania wiary młodych ludzi w skuteczność działań interwencyjnych i konsekwencję dorosłych w reagowaniu na przemoc. Niektórzy uczniowie wskazywali także inne, trudne do zdefiniowania powody (7,6%), a część badanych (4,2%) nie miała pewności, czy dane zachowanie rzeczywiście stanowiło przemoc. To pokazuje, że młodzież nie zawsze posiada wystarczającą świadomość, jak rozpoznawać przemoc i kiedy reagować. Wyniki jednoznacznie wskazują, że kluczem do skutecznego przeciwdziałania przemocy rówieśniczej jest budowanie zaufania, uważności i relacji opartych na bezpieczeństwie emocjonalnym — zarówno w środowisku szkolnym, jak i domowym (Farnicka, Liberska, 2015; Słotwińska, 2022; Nerwińska, 2012).

Doświadczenie lub obserwowanie przemocy rówieśniczej w znaczący sposób wpływa na emocje i samopoczucie młodych ludzi. Na pytanie, czy doświadczenie lub obserwowanie przemocy wpływa na samopoczucie: zdecydowanie tak odpowiedziało 21,9% badanych, a raczej tak — 25,3%. Łącznie więc prawie 47,2% uczniów przyznaje, że przemoc rówieśnicza wpływa na ich dobrostan emocjonalny. Trudno powiedzieć — wskazało 30,8%, co może sugerować, że nie zawsze są oni w stanie od razu rozpoznać lub nazwać swoje emocje. Raczej nie — 11,8%, a zdecydowanie nie — 10,1%, czyli w sumie około 21,9% uczniów twierdzi, że przemoc nie ma wpływu na ich samopoczucie.

Prawie połowa uczniów odczuwa wyraźne obciążenie emocjonalne w związku z takimi sytuacjami. Najczęściej pojawiającymi się emocjami są bezradność (28,8%) i złość (18,6%), co może świadczyć o silnym poczuciu braku wpływu na sytuację oraz frustracji. Wstyd (9,3%) i strach (8%) dodatkowo wskazują na duże poczucie zagrożenia i wewnętrznego zamknięcia w sobie. Zaskakująco, choć w niewielkim procencie, pojawiła się także satysfakcja (6,4%), co

może wskazywać na pewne przypadki identyfikacji z agresorem lub akceptację przemocy jako sposobu rozwiązywania konfliktów. Niepokojące jest również to, że aż 30,8% uczniów nie potrafi jednoznacznie określić wpływu przemocy na swoje samopoczucie, co może świadczyć o niskiej świadomości emocjonalnej lub o przyzwyczajeniu do obecności przemocy w codziennym życiu szkolnym.

Wyniki badań HBSC ujawniły silny związek między doświadczaniem przemocy rówieśniczej a pogorszeniem samopoczucia psychicznego i fizycznego uczniów. Uczestnicy badania, którzy regularnie stykali się z bullyingiem, znacznie częściej zgłaszali różnorodne dolegliwości, takie jak bóle głowy, brzucha, napięcie nerwowe, trudności ze snem, poczucie osamotnienia czy bezradność. Analiza danych pokazała, że wraz ze wzrostem częstotliwości aktów przemocy rosło ryzyko wystąpienia objawów psychosomatycznych. Ofiary przemocy odczuwały je nawet kilka razy częściej niż uczniowie, którzy nie doświadczali tego typu zachowań (Due i in., 2005). Młodzież doświadczająca przemocy ze strony rówieśników jest aż czterokrotnie bardziej narażona na podejmowanie zachowań autodestrukcyjnych, takich jak samookaleczenia czy próby samobójcze. Istnieje związek między przemocą rówieśniczą a sytuacją rodzinną. Większe ryzyko dotyczy dzieci wychowujących się w środowiskach obciążonych problemem alkoholowym, zaburzeniami psychicznymi czy przemocą domową (Włodarczyk, Wójcik, 2019).

Rodzice często postrzegają agresję wśród dzieci jako zachowanie o charakterze zabawowym, wynikające z chęci popisania się przed rówieśnikami lub potraktowania sytuacji jako formy żartu. Jednocześnie niemal połowa badanych wskazuje, że agresja może być sposobem obrony przed zagrożeniem lub reakcją na wcześniejsze prowokacje. Podobne stanowisko prezentują nauczyciele, co pozwala przyjąć, że w ocenie dorosłych głównymi motywami zachowań agresywnych młodzieży są czynniki rozwojowe, potrzeba akceptacji w grupie oraz mechanizmy obronne (Sitarczyk, Dudziak, 2024, Makaruk, 2017).

Analizując odpowiedzi uczestników badania, najczęściej wskazywaną przyczyną przemocy rówieśniczej jest chęć dominacji nad innymi (127 odpowiedzi). Uczniowie dostrzegają, że pragnienie podporządkowania sobie innych rówieśników jest najważniejszym motywem zachowań przemocowych. Następnie wskazują presję grupy (108). Wielu sprawców działa pod wpływem nacisków ze strony grupy rówieśniczej, chcąc zdobyć akceptację lub utrzymać pozycję w hierarchii społecznej. Młodzież wskazuje także na konflikty osobiste (89). Bezpośrednie nieporozumienia lub urazy między jednostkami często eskalują do form przemocy. Znaczny odsetek wskazuje na zazdrość (82). Różne jej przejawy (o sukcesy, popularność, relacje) są kolejnym impulsem do agresywnych zachowań. Badani odpowiadali

także, że niska samoocena (77) może wyzwać przemoc rówieśniczą. Osoby o obniżonym poczuciu własnej wartości mogą stosować przemoc jako sposób na chwilowe „wzmocnienie” swojego wizerunku lub pozycji. Młodzież wskazuje także problemy rodzinne (48). Trudna sytuacja domowa, brak wsparcia emocjonalnego czy przemoc w rodzinie przekładają się na większe ryzyko stosowania przemocy przez młodzież. Otoczenie z wysokim poziomem przemocy (45) czyli wzorce agresywnych zachowań obserwowane w środowisku społecznym (np. w osiedlach, mediach) również wpływają na częstsze występowanie przemocy rówieśniczej. Różnice kulturowe, religijne, narodowościowe oraz światopoglądowe, choć wskazywane przez respondentów rzadziej, nadal odgrywają istotną rolę jako czynniki sprzyjające przemocy rówieśniczej. Szczególnie widoczne stają się w sytuacjach napięć, braku akceptacji dla odmienności czy niskiego poziomu tolerancji w grupie. W badaniu pojawiły się również odpowiedzi wskazujące na inne, niesprecyzowane przyczyny aktów przemocy, co sugeruje, że źródła agresji mogą być różnorodne i nie zawsze łatwe do jednoznacznego określenia. Najczęściej wskazywaną przyczyną przemocy rówieśniczej były problemy z nauką. Wyniki jasno pokazują, że przemoc rówieśnicza jest złożonym zjawiskiem, wynikającym zarówno z indywidualnych cech jednostek, jak i wpływów środowiskowych.

Według badanych, najczęściej występującymi skutkami doświadczania przemocy rówieśniczej są problemy emocjonalne (132 wskazania), takie jak smutek, lęk czy depresja. To właśnie emocjonalne obciążenia pojawiają się jako pierwsza i najbardziej powszechna reakcja na przemoc. Następnie wskazywane jest wycofanie społeczne (125), czyli unikanie kontaktu z rówieśnikami, co często prowadzi do izolacji i pogłębia trudności emocjonalne. Kolejnym poważnym skutkiem jest obniżenie samooceny i utrata wiary w siebie (91), które mogą mieć długofalowy wpływ na rozwój młodego człowieka. Respondenci wskazali również na trudności w nawiązywaniu relacji w przyszłości (60). Doświadczenia przemocy mogą zaburzać zdolność do budowania zdrowych, bezpiecznych więzi. W niepokojącej liczbie przypadków ofiary przemocy deklarują myśli samobójcze lub podejmowanie zachowań autoagresywnych (56). Dość często pojawia się także unikanie szkoły (54) poprzez wagarowanie, traktowane jako próba uniknięcia zagrożenia. Inne wskazywane skutki to poczucie odrzucenia lub nieakceptacji w grupie rówieśniczej (49), trudności w nauce oraz spadek osiągnięć szkolnych (31), a także problemy zdrowotne (24) wynikające ze stresu, takie jak bóle głowy czy brzucha. Najczęściej wskazywano na inne skutki, nieujęte w powyższych kategoriach.

W odpowiedzi na pytanie o działania podejmowane w sytuacji bycia świadkiem przemocy rówieśniczej, najwięcej badanych wskazało, że reagują samodzielnie, starając się w pojedynkę przerwać przemoc lub pomóc ofierze. Na kolejnym miejscu znalazło się

informowanie nauczyciela o zaistniałej sytuacji. Pokazuje to, że część uczniów dostrzega rolę dorosłych jako osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w szkole. Trzecim najczęściej wskazywanym działaniem było reagowanie w grupie z innymi rówieśnikami, co sugeruje, że wspólne wsparcie daje młodym ludziom większą siłę i odwagę do interwencji. Niestety, dość znaczący odsetek uczniów przyznaje, że nie podejmuje żadnych działań. Może to wynikać z obawy przed konsekwencjami lub poczucia bezsilności. Wskazywano również na inne działania, choć nie zostały one sprecyzowane. Rzadziej uczniowie informują rodziców lub opiekunów o zaobserwowanej przemocy, a najmniej liczna grupa przyznała się do dołączania do sprawców przemocy.

Ważne jest, aby szkoły nie tylko promowały aktywną postawę wobec przemocy, ale także wzmacniały przekonanie, że każda reakcja, szczególnie zgłoszenie dorosłym, jest ważna i potrzebna, a osoby podejmujące interwencję mogą liczyć na ochronę i wsparcie (Słotwińska, 2022).

Większość respondentów, bo aż 83,5%, deklaruje, że wie, gdzie zgłosić przypadek przemocy rówieśniczej w szkole. Może to świadczyć o stosunkowo dobrej znajomości procedur i kanałów komunikacji w sytuacjach kryzysowych. Jednak wciąż 16,5% uczniów przyznaje, że nie wie, gdzie zgłosić takie zdarzenie. Istnieje zatem potrzeba dalszego informowania i edukowania społeczności szkolnej w tym zakresie.

W pytaniu o własne działania, 58,1% badanych przyznało, że próbowało porozmawiać z rówieśnikiem, który dopuszczał się przemocy wobec nich samych lub ich koleżanek/kolegów. Z kolei 41,9% nigdy nie podjęło takiej próby. Dane te pokazują, że znaczna część młodych ludzi jest gotowa na bezpośrednie, pokojowe rozwiązanie konfliktu, choć prawie połowa nadal nie decyduje się na rozmowę. Być może z powodu obawy przed konsekwencjami lub niepewnością, czy to skuteczny sposób. Zapytani o działania podejmowane przez szkołę w zakresie zapobiegania przemocy rówieśniczej, uczniowie odpowiedzieli bardzo różnie: tylko 20,3% uważa, że takie działania są podejmowane, 36% sądzi, że nie są, natomiast aż 43,6% nie ma na ten temat zdania. Tak wysoki odsetek osób niezdecydowanych może świadczyć o braku dostatecznego informowania uczniów o istniejących programach profilaktycznych lub o ich niewielkiej widoczności i skuteczności. Analiza wyników wskazuje, że wielu uczniów nie dostrzega lub nie zna podejmowanych przez szkołę inicjatyw w tym zakresie. Co ważne, chociaż spora część młodych ludzi stara się samodzielnie rozwiązywać problemy, istnieje też znaczna grupa, która nie podejmuje żadnej próby interwencji, co może zwiększać ryzyko utrwalenia przemocy. Te dane pokazują potrzebę nie tylko wzmacniania działań

profilaktycznych, ale przede wszystkim ich lepszej komunikacji i widoczności w oczach uczniów, by budować poczucie bezpieczeństwa i realnej troski o dobro społeczności szkolnej.

Wnioski

Podsumowując, wyniki badań dotyczących przemocy rówieśniczej w szkołach średnich na terenie miasta Piły nie odbiegają znacząco od tendencji obserwowanych w skali ogólnopolskiej. Zjawisko to pozostaje realnym i wciąż aktualnym problemem, obecnym w codziennym życiu uczniów. Choć młodzież coraz częściej potrafi rozpoznawać przemoc i deklaruje wzajemne wsparcie, w rozmowach z nimi wyraźnie wybrzmiewa poczucie bezradności wobec takich sytuacji. Wielu młodych ludzi przyznaje, że mimo prób radzenia sobie, często czują się samotni, niezrozumiani i niewysłuchani przez dorosłych. To pokazuje, jak istotne jest, by działania profilaktyczne nie ograniczały się jedynie do reagowania na akty przemocy, lecz obejmowały również tworzenie przestrzeni dialogu, empatii i zaufania — takiej, w której młodzi ludzie będą mieli odwagę mówić o swoich doświadczeniach i będą mieli pewność, że zostaną wysłuchani.

Wśród najczęściej występujących form przemocy dominują przemoc werbalna i psychiczna, choć obecne są także przemoc fizyczna, cyberprzemoc, a w mniejszym stopniu przemoc seksualna i ekonomiczna.

Reakcje nauczycieli i rodziców na zgłaszane przypadki przemocy często okazują się niewystarczające – przeważają odpowiedzi „czasami”, a część uczniów deklaruje, że dorosłych w ogóle nie obserwują w roli interweniującej. Badania wskazują również, że głównymi przyczynami przemocy są chęć dominacji, presja grupy, konflikty osobiste oraz zazdrość, a także czynniki indywidualne i środowiskowe, takie jak niska samoocena, problemy rodzinne czy wpływ otoczenia.

Skutki przemocy są poważne i obejmują problemy emocjonalne, wycofanie społeczne, obniżoną samoocenę, trudności w nauce oraz myśli samobójcze. Choć znaczna część uczniów wie, gdzie zgłosić przypadki przemocy, wielu z nich nie wierzy w skuteczność działań profilaktycznych podejmowanych w szkole. Świadkowie przemocy najczęściej reagują samodzielnie, jednak część pozostaje bierna. Najczęstszymi barierami w zgłaszaniu przemocy są strach przed pogorszeniem sytuacji, brak zaufania do dorosłych, lęk przed sprawcą oraz wcześniejsze doświadczenia braku reakcji.

Badanie przemocy rówieśniczej jest kluczowe dla zrozumienia sytuacji, z jaką mierzą się dzieci i młodzież w szkole. Pomimo deklarowanych działań profilaktycznych, przemoc — werbalna, psychiczna, fizyczna oraz cyberprzemoc — pozostaje istotnym problemem.

Wyniki pokazują, że percepcja dorosłych często różni się od doświadczeń uczniów. Wiele incydentów pozostaje nierozwiązanych, a reakcje nauczycieli i rodziców są oceniane jako niepełne lub spóźnione. Dzieci i młodzież nie zgłaszają przemocy z powodu strachu, braku

zaufania lub wcześniejszych negatywnych doświadczeń, a część świadków pozostaje bierna. Skutki przemocy są poważne i długofalowe, obejmując problemy emocjonalne, wycofanie społeczne, obniżoną samoocenę, a nawet myśli samobójcze.

Skuteczne przeciwdziałanie przemocy wymaga wsłuchiwania się w głos uczniów, autentycznej komunikacji, budowania kultury zaufania i pełnego zaangażowania dorosłych. Aby chronić młodzież, trzeba patrzeć na sytuację ich oczami, a nie oczami dorosłych wyobrażeń — tylko wtedy możliwe jest tworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska szkolnego.

Bibliografia:

J. Barlińska, A. Szuster, M. Winiewski, *Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of affective versus cognitive empathy in increasing prosocial cyberbystander behavior*, *Frontiers in psychology*, 9, 2018.

Dubis, M. (2016). *Pedagogiczne uwarunkowania agresji dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

Due, P., Holstein, B. E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., Currie, C. (2005). *Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries*. *European Journal of Public Health*, 15(2) 128–132.

Farnicka, M., Liberska, H. (2015). *Uwarunkowania poczucia dobrostanu psychicznego u dzieci w środowisku szkolnym*. *Problemy Wczesnej Edukacji*, 31(4), 77-91.

Jakimiuk, B. (2025). *Bezpieczeństwo w szkole. Rozpoznanie przejawów i skutków przemocy rówieśniczej w retrospektywnym ujęciu studentów pedagogiki*. *Forum Pedagogiczne/Pedagogical Forum* (Vol. 15, No. 1).

Kobes, P. (2024). *Problem przemocy rówieśniczej w polskich szkołach–system przeciwdziałania zjawisku*. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*, (52), 29-40.

Komendant-Brodowska, A. (2014). *Świadkowie przemocy na strukturalnym polu minowym. Analiza zależności między strukturą grupy a zakresem reakcji na agresję*. *Decyzje*, (22), 117-146.

Makaruk, K. (2017). *Przemoc rówieśnicza. Dzieci się liczą. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1), 214-231.

Nerwińska, E. (2012). *Psychospołeczne uwarunkowania bezpieczeństwa w szkole*. Warszawa: ORE.

Poszwa, K., Myślińska, D. (2020). *Analiza zjawiska przemocy rówieśniczej–teoria i badania własne*. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 19(4), 12-25.

Przewłocka, J. (2015). *Bezpieczeństwo uczniów i klimat społeczny w polskich szkołach. Raport z badań*. Warszawa: IBE.

Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Raport Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, Przemoc rówieśnicza, https://fdds.pl/_Resources/Persistent/2/a/3/8/2a387a124dec62f5efdc76d113029c1c7b337168/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20-%20Przemoc%20r%C3%B3wie%C5%9Bnicza.pdf, [dostęp: 17.10.2025]

Raport Obraz bullyingu w szkołach ponadpodstawowych, <https://swps.pl/images/DOKUMENTY/Raporty/Obraz-bullyingu-w-szkolach->

ponadpodstawowych-raport-2025.pdf?utm_source=mautic&utm_medium=mailing, [dostęp: 17.10.2025]

Rumińska-Szalska, A. (2023). *Nauczyciel, uczeń i rodzic w obliczu zjawiska cyberprzemocy rówieśniczej – analiza problemu, profilaktyka, wyzwania*. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J. Paedagogia-Psychologia, 36(2), 89-107.

Sitarczyk, M., Dudziak, A. (2024). *Przemoc rówieśnicza w szkole w percepcji nauczycieli, rodziców i uczniów*. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J–Paedagogia-Psychologia, 37(2), 43-59.

Słotwińska, H. (2022). *Autorytet nauczyciela-wychowawcy szansą na przewyższanie agresji i przemocy w szkole*. Roczniki Pedagogiczne, 14(2), 115-132.

Sztajnłowska, R., Milczarczyk, N. (2024). *Przemoc rówieśnicza jako wyzwanie dla systemu oświaty w Polsce*. Zarządzanie Innowacyjne w Gospodarce i Biznesie, (2/39), 63-80.

Walczak-Człapińska, K. (2018). *Świadek – kluczowy uczestnik dręczenia rówieśniczego (bullyingu). Rola czynników decydujących o podjęciu interwencji*. Psychologia Wychowawcza, 56(14), 93-106.

Włodarczyk, J., Wójcik, S. (2019). *Skala i uwarunkowania przemocy rówieśniczej. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy krzywdzenia dzieci w Polsce*. Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 18(3), 9-35.

Wójcik, S. (2024). *Klasyfikacja dzieci doświadczających przemocy rówieśniczej w Polsce przy użyciu analizy klas latentnych*. Psychologia Wychowawcza, 71(29), 55-67.